

O‘QUVCHILARDA EKOLOGIK XAVFSIZLIK TUSHUNCHALARINI RIVOJLANTIRISHDA MILLIY MA’NAVIY QADRIYATLARNING AHAMIYATI

M.G.Maxsudova, F.M. Gaybullaeva, T.E.Usmonova

Farg‘ona davlat universiteti

Annotatsiya: Maqolada o‘quvchilarda ekologik xavfsizlik tushunchalarini rivojlantirishda milliy ma’naviy qadriyatlarning ahamiyati va o‘quvchilarni atrof-muhitni toza saqlashga, ozodalikka, pokizalikka rioya qilishlari bo‘yicha malumotlar berilgan.

Абстрактный: В статье представлена информация о значении национальных нравственных ценностей в развитии у студентов представлений об экологической безопасности и о соблюдении студентами экологической чистоты, порядка и чистоты.

Kalit so‘zlar: ekologiya, biosfera, ekologik xavfsizlik, atrof-muhit, milliy qadriyatlar, sog‘lom turmush tarzi, ekologik muloqot, ekologik milliy qadriyatlar

Ключевые слова: экология, биосфера, экологическая безопасность, окружающая среда, национальные ценности, здоровый образ жизни, экологический диалог, экологические национальные ценности

Kirish: Har qanday mamlakatning taqdirini unda yashaydigan fuqarolar belgilashi ma’lum. Uni yorqin kelajak sari etaklash, tom ma’noda, insonlar qo‘lida. Mamlakat fuqarolarining, ayniqsa, o‘sib kelayotgan yosh avlodning ma’naviy kamoloti, dunyoqarashi, saviyasi, shu ma’noda, o‘ta dolzarb masaladir. YA’ni bunda ta’limning insonparvarlashuvi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Bizning farzandlarimiz XXI asrda yashamoqdalar. Ularning hayotlarida ulkan o‘zgarishlar kutilmoqda. Hayotning barcha jabhalari tezlik bilan o‘zgarmoqdaki, farzandlarimizni kelajakda kutayotgan muammolarning echimini topishga tayyorlash uchun, ularni butun hayoti davomida tinmay o‘qish va uqishga o‘rgatib bormog‘imiz lozim.

Jadal sur’atlar bilan rivojlanib borayotgan bugungi jamiyatda otaonalar, pedagog - tarbiyachi murabbiylar oldida turgan vazifalardan biri, bolaga ekologik tarbiya berish muxim hisoblanadi. Bugungi kunda ilm-ma’rifat orqali barcha sohalarni rivojlantirayotgan davlatlarga taraqquyotga erishayotgani hech kimga sir emas. Shu nuqtai nazardan, yosh avlodni tarbiyalab, ularni komil inson martabasiga yetkazishdan iqtisodiyotni rivojlantirishga qadar bo‘lgan barcha islohotlarda ilm-fan yutuqlariga tayanilsagina, yuksak maqsadlarga erishish mumkinligini hayotning o‘zi ko‘rsatib turibdi.

Shu sababli, hammamiz uchun zamonaviy bilimlarni o‘zlashtirish, chinakam ma’rifat va yuksak madaniyat egasi bo‘lish uzluksiz hayotiy ehtiyojga aylanishi kerak. Darhaqiqat, mustaqil O‘zbekistonimizda yosh avlodni ma’naviy-axloqiy rivojlantirish, ularning ma’naviyatini yuksaltirishga katta e’tibor qaratilmoqda, bunda bevosita ma’rifatning o‘rni beqiyos. Zero, ma’rifat- tabiat, jamiyat va inson mohiyati haqidagi turli bilimlar, ma’lumotlar majmuasi, kishilarning ongini, bilimini, madaniyatini oshirishga qaratilgan ta’lim - tarbiyadir.

Dunyo ekologik tadqiqotlar tizimida tabiatga ekologik munosabat va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning global muammolari yuzasidan ilmiy izlanishlar olib borish dolzarb masala sanaladi. Xususan, insonlarning tabiatga ekologik munosabatini jamiyat ekologik ongi va madaniyati bilan korrelyatsion va integrativ aloqadorligi, inson bilan tabiatning ekologik muloqotini rivojlantirish, manfaat va ehtiyojlarni optimallashtirish masalasi asosiy ilmiy muommoga aylangan.

Atrof-muhitning qulay ekologik holatini, biosfera muvozanatini, tabiiy landshaftlar komplekslarini va ekologik borliqni madaniylashtirishga qaratilgan ishlar shaxs ekologik ongida utilitar ekologik milliy qadriyatlarni shakllantirib, tabiatga ekologik.

Davlatimiz rahbarining Oliy Majlisga Murojatnomasida mamlakatda barqaror taraqqiyotga erishishda eng dolzarb yo‘nalishlardan biri sifatida ekologik xavfsizlik, suv va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Mazkur mavzu Prezidentimizning «2017–2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida»gi Farmonida ham muhim yo‘nalish sifatida qayd etilgani bejiz emas.

Negaki, mamlakatning barqaror taraqqiyoti va aholi farovonligini oshirishning asosiy talablaridan biri aynan ijtimoiy hayotning barcha sohalarida ekologik xavfsizlikni ta’minlashni taqozo etadi. Murojaatnomada ko‘rsatib o‘tilgan, ekologik tahdidlarni bartaraf etish va ekologik xavfsizlikni ta’minlash borasidagi tadbirlarning asosiy yo‘nalishlari hozirgacha yetarli darajada hayotga tatbiq etilgani yo‘q va dolzarbligicha qolmoqda.

Maktab o‘quvchilariga ekologik xavfsizlik tushunchalarini rivojlantirishda milliy qadriyatlar, urf-odatlar, an’analar, marosimlar, nodir qo‘lyozmalar va davlat arboblarning ushbu sohaga oid faoliyatlari mustahkam didaktik asos bo‘lib, bular orqali ularni atrof-muhitni toza saqlashga, ozodalikka, pokizalikka va eng asosiysi sog‘lom turmush tarzi xamda

muhitini tashkil eta olishga o‘rgatiladi. Milliy qadriyatlar- millatga mansub bo‘lgan umumjahon taraqqiyoti qonuniyatlaridan biri hisoblanadi. Milliy qadriyatlar-o‘z millatidan, o‘z yurtidan faxrlanish, o‘zbek davlati fuqarosi ekanligidan g‘ururlanish kabilardir. Milliy qadriyatlar negizini quyidagilar tashkil etadi. Milliy g‘urur, o‘zbek millatining asosiy fazilatleri, xalqimizning ma’naviy merosidir.

Respublikamiz demokratik, huquqiy, fuqarolik jamiyatining rivojlanish yo‘liga o‘tgach, milliy qadriyatlarning hayotdagi roli va o‘rniga to‘liq tushundik. Milliy qadriyatlarga sodiq bo‘lgan xalqni qul qilish, abadiy istibdodda saqlash mumkin emas. Shu munosabat bilan Islom Karimov Andijon voqealari haqida bergan intervyusida shunday degan edi: “Men oldin ham aytgan va hozir qalbimda his qilayotgan tuyg‘ularni xalqimning oldida, yurtdoshlarimning yuziga qarab, ochiq aytishim lozim: men xalqimning ozodligi, yurtimning mustaqilligi uchun, kerak bo‘lsa, jonimni beraman, lekin o‘zbek xalqi hech qachon, hech kimga qaram bo‘lmaydi”.

Shunday ekan, milliy qadriyatlar asosida o‘quvchilarni ekologik bilim va xavfsizlik tushunchalarini tarbiyalashda, kelajagi buyuk davlat qurishda, ijtimoiy iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishda milliy qadriyatlar muhim o‘rin egallaydi.

Chunki, mamlakatimizda yashayotgan har bir o‘quvchining va butun aholining ekologik madaniyati kamoloti orqali insonparvar, demokratik, huquqiy fuqarolik jamiyati, kelajagi buyuk O‘zbekiston barpo etiladi. O‘zbek xalq qadriyatlari orasida tabiatni saqlash, qadriga yetish, chiroyiga-chiroy, ko‘rkiga-ko‘rk qo‘shish odatlari bor.

Ota-bobolarimiz zilol suvni, buloqlarni, so‘lim daraxtzorlarni, qoyag‘orlarni, xosiyatli o‘to‘lanlarni, gul-giyoxlarni muqaddas bilib asrashga, niyati nopok kishilardan saqlashga, toptamaslikka, oyoq osti qilmaslikka alohida e‘tibor berib kelganlar.

Xalq nopok kishilar haqida shunday iboralar qo‘llagan: Daraxt ko‘r qilgur», «Moling sutdan qolsin», «Parranda ursin» (qarg‘ish), «Daraxtga ko‘z olaytirma, yomon bo‘ladi», «Suvga tupurma, iflos bo‘ladi», «Yerni toptama, u dunyoliging qolmaydi» kabi naqlar ham bekorga aytilmagan. Xulosa: Maktab o‘quvchilarining ekologik xavfsizlik tushunchalarini rivojlantirishda milliy ma’naviy qadriyatlarning ahamiyati har bir o‘quvchiyoshlarni ekologik bilim va tushunchalarini shakllantirishda kitoblarni o‘qishga ishtiyoq uyg‘otish, qo‘shiq aytilish, raqs tushish, rasm chizish malakalarini tarkib toptirish, rangtasvirlar, musiqa asari, me‘morchilik, teatr to‘g‘risida tushunchalar, tarixga qiziqtirish hosil qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ruyxati:

- 1- O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojatnomasini o‘rganish va keng jamoatchilik o‘rtasida targ‘ib etishga muljallangan Ilmiy-ommabop qullanma Toshkent-2019.
- 2- I.A.Karimov O‘zbek xalqi hech qachon, hech kimga qaram bo‘lmaydi.-T.: “O‘zbekiston”, 2005
- 3- R. Mavlonova, O.To‘rayeva, K.Xoliqberdiyev Pedagogika T.:, «O‘qituvchi » 2001,
- 4- O. Mavlonov, T.Tilavov, B.Aminov Biologiya(Odam va uning salomatligi) Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinf uchun darslik Qayta ishlangan va to'ldirilgan 6-nashri Toshkent-2019
5. Халматова, Ш., & Махсудова, Г. (2022). ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 1(5), 356-362.
6. Abdullayeva, M. T. L., & Maqsudova, G. M. (2021). EKOLOGIK TA'LIM VA TARBIYADA XORIJIY TAJRIBA. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 159-165.
7. Makhsudova, G. (2022). SHAEILING ECOLOGICAL CONSCIOUSNESS AND CULTURE IN SCHOOLCHILDREN. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(06), 66-73.
8. Feruzaxon, Q., & Mohinur, B. (2023). EKOLOGIK ONGNI TA'LIM TARBIYADA SHAKLLANISHI. *Journal of new century innovations*, 20(4), 3-7.
9. Mukhammadjonovna, M. G. (2023). Formation of Ecological Consciousness in Education. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 16, 1-3.
10. Maksudova, G. (2024). MODERN PEDAGOGICAL APPROACHES TO THE MODERNIZATION OF ECOLOGICAL EDUCATION. *Development and innovations in science*, 3(3), 79-82.
11. Maksudova, G. (2024). ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCES ON THE FORMATION OF ECO-LITERACY IN STUDENTS. *International Bulletin of Engineering and Technology*, 4(3), 89-92.